

Јасмина Тонић

СТИШАНИ ПРИЗОРИ

Живорад Недељковић: *Тачни стишови*,
Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево, 2001

Најновија, пета по реду, збирка песама Живорада Недељковића, *Тачни стишови*, потврђује доследно истрајавање овог песника у обликовању једног особеног поетског света који је своје почетне обресе добио у два претходним песничким књигама *Туђин и још 50 њесама* и *Језик увелико*. Ако је у збирци *Туђин и још 50 њесама* Живорад Недељковић поставио најважније темеље свог песничког света заснованог на одређеним тематско-мотивским преокупацијама (призори из свакодневног живота), а у књизи *Језик увелико* уносио у тај поетски свет елементе метафизичког и суштственог — трагања за одговорима о људској егзистенцији, пролазности, смрти, поезији, у *Тачним стишовима*, песник богати стечено песничко (и људско) искуство прихватајући живот и реалност као коначну истину о свету око себе. Тако се, прошавши, у претходној збирци *Језик увелико*, кроз искуство које пружа и сам језик, Недељковић у *Тачним стишовима*, определио за свакодневни живот, налазећи у њему одговоре за којима је трагао у својим претходним песничким књигама.

Присуство емпиријској је у овој, најновијој збирци очигледно, али се непрекидно укршта са унутрашњим преламањима песничког бића: „Во- да гргољи у цезви, рубље почива у пени / Одсањану слику укопаш да би остала иста. / Сркнеш, затим изађеш да оживиш сенку.” („У предаху”). Иако је а већину песама карактеристичан дуализам који је одређује људски, а тиме и песников живот, у *Тачним стишовима* предност је дата појавном свету и ономе што човек јесте: сигуран једино у видљиво, чулно, опипљиво.

ураћање у сфере духовног света за песника преставља неминовност, али потреба да се напусти емпиријски простор, у ономе који пева, рађа осећај несигурности: „Не чух пуцње у тами собе, / А падох. Из сна, у мисао, у голу воду” (Овај мир”). Та потреба за преласком из једног света у други најчешће је подстицана оним што долази споља и представља почетни импулс за песничко самопогледање и понижање у дубине сопственог бића: „Не боли — рекох, памтећи гној на ноктима, / Слугећи страст, додајући зачине који нас гоне / Да залазимо под кожу и истискамо непознато, бело, / Оно што штити од кушања.” („Једног дивног јутра”).

Непрекидно укрштање емпиријског и унутрашњег света, у Недељковићевим песмама остварено је контрастима, често у улози значајног композиционог начела.

Тако се у песми „После заспиш сучељавају две различите, шире засноване песничке слике: једна која долази из реалног света (свадбено весеље) и друга, њој супротна, настала као одраз индивидуалног песниковог поимања животне радости. У основи овог контраста доминирају два опречна схватања о потреби да се садржаји људског живота испуне одређеним вредностима, али и да се помоћу њих, у одређеној мери, завара пролазност. Често су те вредности лажне и тренутне: „Жеља гостију да весеље промени њихове животе / Чујна је, неки би рекли : чујна болно.” Њима ће песнички субјекат супротставити стишаност, односно, потребу за личним, унутрашњим миром и сасвим другачијом музиком: „Слушам Притендерсе, неумољив глас Криси Х.” Али, суочавање различитих музичких афинитета песничком субјекту служи само као подстицај за сучељавање дубљих садржаја и егистенцијалних принципа живота и поезије: „Беше то весеље за мене — / Откривати техничарима и сочним брбљивицама / Моћ речи: сувишно опонашање живота/ И измишљање кад живота нема.” Ипак крајњи исход оваквог опонирања у песми „После заспиш,“ није потпуна непомирљивост различитих животних садржаја, већ њихова безначајност у односу на суштину људског живота: „У програму си увек, / Само је он увек другачији, мислим разнежен, / Некад повратиш, а некад не. После заспиш, / Привидно стишан. I go to sleep.”

Оно што је у књизи *Тачни стихови* новина у односу на претходне Недељковићеве збирке, јесте и присуство чулног, еротског наговештаја у појединим песмама. У једној од њих, „Неће више падати” еротика се доводи у везу са мотивом кише и њеном симболиком. С обзиром да материјални, појавни свет има доминантну улогу у поезији Живорада Недељковића, и мотив кише, схваћен као симбол плодности, стоји у непосредној вези са основним песничким преокупацијама. Међутим, чак и онда када у песму уводи елементе еротике, или када полази од баналног исказа као у песми „Женски полни орган”, песник, следећи индивидуално трагање а тачним стиховима, познатим и нимало поетичним исказима покушава да да ново значење, откривајући поезију и у непоетичним ситуацијама („Има поезије”).

Као једно од општих места Недељковићевог певања јавља се само поезија и песнички материјал, односно, речи. О томе сведоче и наслови његових двеју песничких књига — *Језик увелико* — и *Тачни стихови*. У најновијој, песникова заокупљеност језичким материјалом резултирала је „тачним стиховима”: трагањем за суштинским значењем речи. На тај начин, варирајући различите могућности које допушта језичка грађа, Недељковић, у одређеној мери, постепено ослобађа свој песнички израз сувишних значе-

ња која речи удаљавају од суштинског. Истовремено је и сам процес трагања а новим изражајним могућностима језика и речи предмет певања: „Кажеш: истина, а као да си рекао било шта, / Било коме. Није важно шта си рекао пре, / Ништа ћеш рећи после, некоме. ... И да ниси рекао истина, / Неко би казао: ова киша ће прећи у снег, / Ваљало би насећи дрва. Неће рећи: секира.” За песника реч и поезија имају исцелитељску моћ — само у оквиру граница песничког света, јер суочавање са реалношћу руши сваку илузију онога који пева. Простор и свет песме се, по свим својим елементима, може приближити животним облицима, али остаје немоћан пред реалношћу и појавним светом: „Свет не мари:/ Халапљива је планета./ Не постоји ово јутро. Ни сладолед, ни биљке. / Ни ћутање, уверено да непостојање снажи га.” („Да је више речи”). Сличну ситуацију налазимо и у песми „Песник додаје тачне стихове”: „Песник додаје тачне стихове / Добро причвршћеним пределима/ Иза дебелих свезака. Предвиђа, планира, / Зна да извесност лако устукне/ И пред шалом, пред прељубом”.

У *Тачним стиховима* је евидентна тематско-мотивска разноликост, али се на општем семантичком плану као суштинско јавља певање о свакодневном, појавном животу и самој поезији. У том погледу, уводна песма бирке „У предаху” и завршна, „Портрет младе, голе жене”, најпотпуније осликавају смисао трагања за поезијом у постојећем свету, али и њено место и улогу у њему: „Сркнуеш, затим изађеш да оживиш сенку./ Измакли су и разлози и поводи,/ Све може да остане како јесте./ И оно што несмотрено измислиш — траје.” („У предаху”). Међутим, иако верује у моћ речи, песник нема илузија када се ради о односу поезије и стварног живота: она долази из свакодневних и често непоетичких догађаја и ситуација (сеча дрва, сакупљање лишћа, садња кромпира, куповина хлеба и млека, приказ из љубавничког живота), али као таква, она једино и има смисла јер бележи суштину људског постојања: „Кад се удалим,/ И отргнем од речи могу штошта додати/ Дану и гласовима, да нико не буде/ Закинут, Живот и јесте бир података са руба, / А свест о пропуштеном набуја касније.” („Свест о пропуштеном”).

Иако се у књизи *Тачни стихови* непрекидно сустижу емпиријски и поетски елементи, стиче се утисак да су подстицаји који долазе из реалности, у одређеној мери, редуковани у корист оних који најпотпуније осликавају унутрашње доживљаје песничког бића. И поред тога Живорад Недељковић остаје доследан у уверењу да смисао и вредности треба тражити у свакодневном животу и појавном свету, јер и у обичним и малим стварима егзистира поезија. Понекад је приказ и наше свакидашњице сам по себи песничка слика, чак и онда када у њему нема елемената за песму („Продавци бензина”, „Испијајући пиво”, „Подне у центру села”).

Осећање пролазности, доминантно у већини песама бирке *Тачни стихови*, представља још један од битних елемената Недељковићевих песничких преокупација. Пролазност као најважнији атрибут материјалног света, у песнику рађа свест о потреби а сећањем на оно што је било и привизањем догађаја из прошлости. отуда се у поезији Живорада Недељковића често јављају мотив детињства и сећања уз непрекидно смеђивање различитих временских планова — прошлости, садашњости и будућности („Свест о пропуштеном”, „Малишани ће памтити”, „Мислио си да бићеш заувек”, „Играчке”, „Налик леду и костима птичијим”, „Садња кромпира”). Па, и онда када у пролазности види битну сврху људског живота, песника не напушта мисао да нам није само коначност једина могућа судбина, али

да, и поред те спознаје, треба мирно прихватити истину о неминовности нестајања: „Нешто дише унутра,/ Нешто изнутра. Толико треба разумети./ Схватити да постојимо изван тела./ Научити да избора нема/ Пре него што сажечи дођу по своје.” („Рупице, сажетак”).

Посебност Недељковићеве поезије огледа се и у специфичности простора и уобичајеног окружења од којих песник полази и преводи их на виши, поетски ниво. Реч је заправо, о руралном амбијенту, често укрштеним са елементима паланачког и градског миљеа, у коме песник проналази подстицаје за своје певање о свакодневним али и дубоко личним питањима. У основи, „тачни стихови” Недељковићевих песама као суштинско обележје носе једну индивидуалну, песничку истину о ономе што јесмо: несавршени и пролазни. једини избор који преостаје је мирно прихватање сопствене судбине. Тај избор, сугерисан је и присуством меланхоличног — стишаног и помирљивог тона — утканог у све песме ове збирке.